

УГОДИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ТА ВИБІР СУЧАСНИХ ФОРМ PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AGREEMENTS IN FOREST ECONOMY: DIVERSIFICATION AND CHOICE OF MODERN FORMS

Максим ШЕСТАК,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, Київ

Maksym SHESTAK,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Поглиблення трансформаційних процесів у лісоресурсній сфері зумовило необхідність вибору сучасних форм організації лісогосподарського підприємництва. Детермінуючою основою такого вибору виступає наявність загальнодержавної форми власності на переважну більшість лісових благ. За таких умов застосування атрибутивних форм класичного підприємництва в лісоресурсній сфері не завжди є можливим. При цьому ефективною формою лісогосподарського підприємництва, яка вписується в існуючий «інституціональний коридор», є угоди державно-приватного партнерства, що передбачають встановлення партнерських взаємовідносин між постійними лісокористувачами – державними лісогосподарськими підприємствами та суб'єктами приватного підприємництва. Різноманітність видів лісогосподарської діяльності та неоднорідність матеріально-речової основи продукції лісового господарства зумовлюють необхідність інституціоналізації різноманітних форм лісогосподарського підприємництва та їх модифікації окремо як для державного, так і для приватного сегмента лісового господарства.

У вітчизняній літературі проблематиці встановлення партнерських відносин між державою та суб'єктами приватного лісогосподарського підприємництва вже тривалий період приділяється значна увага [1-4], але неконкретизованими залишаються підходи щодо інституціоналізації різноманітних форм державно-приватного партнерства виходячи зі специфіки окремих видів лісогосподарської діяльності та матеріально-речової основи готової продукції.

Метою публікації є обґрунтування перспективних напрямів інституціоналізації угод державно-приватного партнерства для державного, приватного й комунального секторів лісового господарства, а також вибір найбільш раціональних форм партнерських відносин між державою й сектором приватного лісогосподарського підприємництва для окремих видів лісогосподарської діяльності.

У лісовому господарстві України, особливо в державному сегменті, накопичилася низка проблем, вирішення яких потребує залучення інвестиційних ресурсів приватного підприємництва. Такою проблемою є значні обсяги неліквідної деревини та інші відходи лісососнічного виробництва, які щорічно утилізуються шляхом спалювання.

Це потребує застосування цілого комплексу адміністративних та інституціональних заходів. Вагомого значення в спектрі інституціональних заходів набуває поширення угод державно-приватного партнерства саме в напрямі надання права приватним операторам здійснювати комплекс робіт щодо використання неліквідної деревини на неочищених площах. Це дасть можливість дер-

жавним лісогосподарським підприємствам позбутися даного виду діяльності, який потребує значних витрат фінансових ресурсів, і створити умови для зацікавленості партнерів у максимально ефективному здійсненні даного виду лісогосподарських робіт, оскільки від цього напрямку залежить можливість нарощення ресурсної

базису для виробництва паливних гранул та окремих видів деревних будівельних матеріалів.

Важливою складовою ведення лісового господарства є відтворення лісів, оскільки саме воно формує базу приросту лісосировинного потенціалу як у середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Відтворення лісів відбувається шляхом садіння і висівання та природного поновлення. За період з 2001 року по 2013 рік можна виділити два основні тренди в динаміці садіння та висівання лісу (**рис. 1**).

Протягом 2001-2008 років у динаміці відтворення лісів шляхом садіння та висівання спостерігалась тенденція до зростання. Якщо у 2001 році площа висівання і садіння лісу становила 34,3 тис. га, у 2004 – 42,6 тис. га, то у 2008 вона зросла до рівня 64,9 тис. га.

Дещо інша картина спостерігається в динаміці відтворення лісів шляхом природного поновлення. За період з 2001 по 2009 рік мало місце щорічне зростання даного показника (у 2001 році він становив 8,3 тис. га, у 2004 – 11,3 тис. га, у 2009 – 16,4 тис. га). У 2010 році порівняно з 2009 відбулося зниження величини площ відтворення лісів шляхом природного поновлення (на 2,4 тис. га). За період з 2010 по 2013 рік у цілому мало місце зростання площ відтворення лісів шляхом природного поновлення (якщо у 2010 році площа природного поновлення становила 14 тис. га, то у 2013 вона збільшилася до 18,8 тис. га). Отже, за період з 2008 по 2013 роки в цілому має місце зворотна тенденція в динаміці відтворення лісів шляхом природного поновлення порівняно з тенденцією відтворення за рахунок садіння та висівання.

Це свідчить про те, що природне поновлення відбувається внаслідок відповідних природно-кліматичних процесів і не залежить від обсягів бюджетного фінансування відтворення лісів, тому в останні роки в його динаміці спостерігається висхідна тенденція.

Активізація процесів відтворення лісів залежить від диверсифікації джерел фінансування шляхом інституціоналізації угод державно-приватного партнерства. Мова йде про укладання такого роду угод між державними лісогосподарськими підприємствами та підприємницькими структурами, які мають інвестиційні та виробничо-технічні передумови для повноцінного виконання даного комплексу робіт.

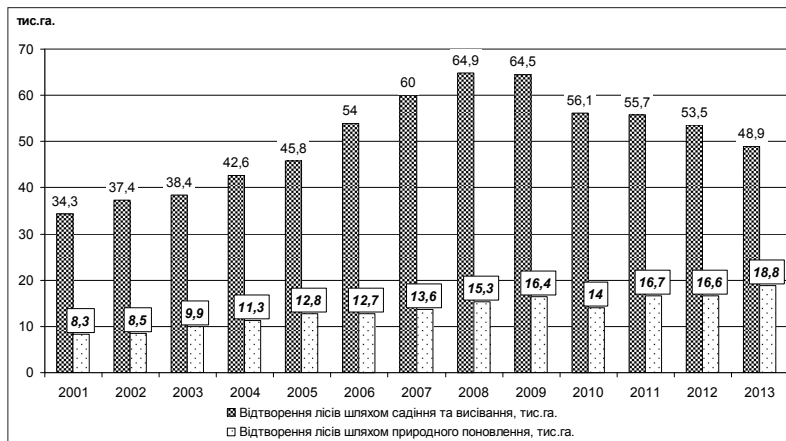
Такі угоди не мають бути уніфікованими з огляду на характер взаємодії

У статті розглядається специфіка інституціоналізації різноманітних форм державно-приватного партнерства в державному, приватному та комунальному сегментах лісового господарства. Проаналізовано основні тенденції відтворення лісу шляхом садіння й висівання та природного поновлення за період з 2001 по 2013 рік. Досліджено динаміку обсягів продукції лісозаготівель у фактичних цінах та їх частки в загальних обсягах продукції, робіт і послуг лісового господарства. Запропоновано диференційований підхід щодо вибору форми державно-приватного партнерства для окремих сегментів лісогосподарської діяльності.

The article deals with the peculiarities of institutionalisation of various forms of public-private partnership in state, private and municipal sectors of forest economy. The basic tendencies of forest restoration by means of planting, sowing and natural renovation for the period of 2001-2013 are analysed. The dynamics of logging products volumes in actual prices and its part in aggregate amount of output, works and services of forest economy is analysed. The differentiated approach to choosing the form of public-private partnership for certain sectors of forest activities is suggested.

Рис. 1. Відтворення лісів шляхом садіння і висівання та природного поновлення*

* Розраховано за даними Державної служби статистики України.

між державними лісогосподарськими підприємствами та суб'єктами приватного лісогосподарського підприємництва, оскільки останні можуть здійснювати відтворення лісів як за рахунок власного посадкового матеріалу, так і за рахунок такого матеріалу, який надається державними лісогосподарськими підприємствами. Більше того, підприємницькі структури можуть здійснювати садіння й висівання лісу та необхідні для повноцінного вегетативного процесу росту лісових культур заходи до того часу, поки дані території відтворення лісових культур не будуть переведені у вкриті лісовою рослинністю ділянки. Після переведення цих територій у лісовкриті площі підприємницька структура у зв'язку з відсутністю необхідних виробничо-технічних та виробничо-організаційних умов може передати ці території в користування іншій підприємницькій структурі, яка має для цього необхідні передумови, або ж передати в розпорядження державним лісогосподарським підприємствам.

Суттєве збільшення площ відтворення лісів шляхом садіння та висівання може відбутися за рахунок створення державою відповідних стимулів для власників земельних паїв, які відносяться до категорії малопродуктивних сільськогосподарських земель, щодо їх заліснення. Найбільшу складність викликають проблеми, пов'язані зі зміною цільового призначення даної категорії земель. Більше того, заліснення малопродуктивних земель передбачає залучення до цього процесу значної кількості учасників відтворювального процесу у лісопродуктовому ланцюзі. Це в першу чергу державні лісогосподарські підприємства, що мають достатній для цього виробничо-технічний, організаційний та кадровий потенціал, суб'єкти приватного лісогосподарського підприємництва, які мають досвід відтворення лісів на територіях, де були проведені суцільні зруби, органи місцевого самоврядування, які здійснюватимуть відповідну консультативну та дорадчу роботу щодо доцільності здійснення власниками земельних паїв заліснення малопродуктивних сільськогосподарських земель, а також безпосередньо власники даної категорії сільськогосподарських земель. Найбільш оптимальною формою взаємодії перерахованих вище суб'єктів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності є кластерне утворення, яке передбачає нестатутний характер взаємодії та добровільність входження до нього.

Найбільш потужним у лісовому господарстві і надалі виступає державний сектор, який представлений державними лісогосподарськими підприємствами, що є основними постійними лісокористувачами. Такі суб'єкти господарювання мають вступати в партнерські відносини із суб'єктами лісогосподарського підприємництва приватної форми власності, суб'єктами інших сфер підприємницької діяльності, фінансово-кредитними установами та навчальними закладами в рамках формування лісогосподарських та деревообробних кластерів, запровадження концесійного

режиму лісокористування, укладання угод про розподіл лісогосподарської продукції.

Формування на базі державних лісогосподарських підприємств державно-приватних партнерств, як правило, зумовлено необхідністю залучення додаткового інвестиційного потенціалу підприємницьких структур, фінансово-кредитних установ, інституціональних інвесторів для розширеного відтворення техніко-технологічної бази лісозаготівель та первинної переробки деревини, будівництва лісових доріг, налагодження виробництва різних видів палива з відходів лісосічного виробництва, організації первинної переробки недеревної сировини, використання не-сировинних якостей лісу [5].

Різноманітні форми державно-приватного партнерства, однією зі сторін яких виступають державні лісогосподарські підприємства, передбачають участь останніх в якості інноваційного ядра, оскільки вони у переважній більшості володіють достатнім ресурсно-виробничим, кадровим та організаційним потенціалом

для організації безперервного невиснажливого лісокористування та забезпечення комплексного використання деревини. Тим більше що для багатолісних районів (це переважно території Карпатського та Поліського економічних районів) державні лісогосподарські підприємства є важливим бюджетонаповнюючим чинником та ефективним засобом створення додаткових робочих місць, особливо на сільських депресивних територіях.

Доцільність формування державно-приватних партнерств на базі державних лісогосподарських підприємств зумовлена потребою у збільшенні в структурі продукції лісового господарства частки продукції з високою доданою вартістю у переважній більшості фаз лісопродуктового ланцюга, що дасть можливість підвищити рівень економічної і фінансової віддачі одиниці площі земель лісового фонду і одиниці об'єму заготовленої деревини.

У приватному секторі лісового господарства, в якому на відміну від державного не створено належної техніко-технологічної бази ведення лісового господарства, створення державно-приватного партнерства має активізувати процеси нарощення виробничого та інвестиційного потенціалу суб'єктів лісогосподарського підприємництва, прискорити діяльність суб'єктів аграрного підприємництва щодо заліснення малопродуктивних земель і проведення належного обсягу агролісомеліоративних та лісоохоронних заходів, усунути прояви несанкціонованої заготівлі деревини та забезпечити детінізацію регіональних ринків лісопродукції.

Особливо актуальним створення державно-приватних партнерств є у приватному секторі на територіях Поліського та Карпатського економічних районів, де функціонує значна кількість приватних лісопереробних підприємств, які працюють на використанні деревини, яка не завжди отримана на основі торгів, як це передбачено нормативно-правовою базою. Формування інститутів державно-приватного партнерства з ініціативи органів місцевого самоврядування та державних природоохоронних органів покликано максимальною мірою зробити прозорою процедуру залучення деревних ресурсів у відтворювальний процес.

У комунальному секторі, який в останні роки значно зменшився у зв'язку з передачею у відання Державного агентства лісових ресурсів України земель лісового фонду, що були в користуванні спеціалізованих лісогосподарських підприємств, які були зорієнтовані на задоволення місцевих потреб у різноманітних видах лісогосподарської продукції, важливим завданням органів місцевого самоврядування і надалі залишається забезпечення місцевих жителів, особливо найменш захищених верств, окремими видами лісогосподарської продукції, переважно дровами. Ініціаторами створення державно-приватних партнерств виступають державні підприємства та сільські і селищні ради, громадські організації.

У зв'язку із залученням значної кількості місцевого населення до заготівлі недеревної сировини поступово сформувався сектор домашніх господарств-лісокористувачів, який відіграє вагомую роль у соціально-економічному розвитку сільських населених пунктів та забезпечує надходження відповідних платежів до бюджетів місцевого рівня. Даний сектор потерпає від відсутності холодительних установок для зберігання заготовленої сировини та достатньої кількості малих і середніх підприємств щодо її первинної переробки. Створення державно-приватного партнерства якраз і має забезпечити більш високий рівень концентрації інвестиційних ресурсів для придбання відповідної техніки для зберігання недеревної сировини та її первинної переробки. Найбільш прийнятною формою державно-приватного партнерства для вирішення вказаного завдання є формування асоціації лісокористувачів.

Вагомим каталізатором заліснення малопродуктивних земель та розширення площ земель лісового фонду в цілому є інституціоналізація такої важливої форми державно-приватного партнерства, як угода про розподіл продукції, що передбачає розділення об'єму отриманої продукції між власником земель лісового фонду та підприємницькою структурою, яка надає відповідні види лісових та екосистемних послуг. Дана форма також може бути використана для активізації процесів розширеного відтворення потенціалу мисливського господарства.

ВИСНОВКИ

Перманентний характер обмеженості бюджетного фінансування потреб лісового господарства вимагає впровадження різноманітних форм державно-приватного партнерства, які в умовах домінування державної форми власності на переважну більшість лісових та лісогосподарських благ дадуть можливість залучити інвестиційні ресурси приватних підприємницьких структур на модернізацію об'єктів лісогосподарської та лісоохоронної інфраструктури. Необхідно розмежовувати підходи щодо запровадження угод державно-приватного партнерства для державного, приватного

та комунального сегментів лісового господарства. При виборі відповідних форм має враховуватися специфіка окремих видів лісогосподарської діяльності, техніко-технологічний рівень заготівлі та первинної переробки деревини, а також матеріально-речова основа готової продукції лісового господарства.

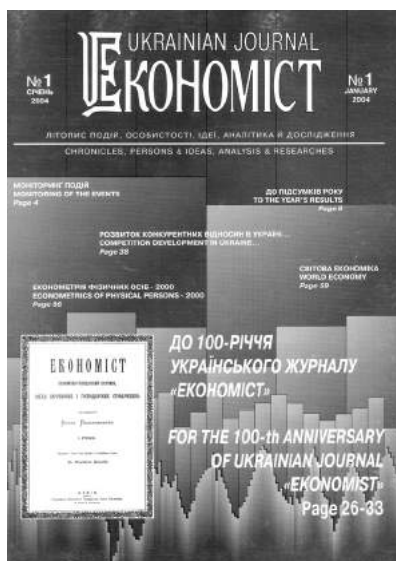
ЛІТЕРАТУРА

1. Голян В. А. Інтегровані корпоративні структури як ефективна форма державно-приватного партнерства у сфері природокористування: пострадянський формат / В. А. Голян, Н. М. Василик // Агросвіт. – 2010. – №17. – С. 2-10.
2. Карпук А. І. Державно-приватне партнерство у лісовому господарстві: інноваційно-інвестиційний аспект / А. І. Карпук // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №21. – С. 10-13.
3. Мішенін Є. Концептуальні засади розвитку механізмів державно-приватного партнерства в лісоресурсній сфері / Є. Мішенін, Г. Мішеніна // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 23-26.
4. Хвесик М. А. Формування інституціонального середовища підприємницької діяльності у сфері природокористування: інвестиційно-інноваційний аспект: монографія / М. А. Хвесик, В. А. Голян, Ю. М. Хвесик, С. М. Демидюк; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. – Луцьк: Твердиня, 2010. – 486 с.
5. Шестак М. Формування державно-приватних партнерств у лісовому господарстві: пріоритети та механізми / М. Шестак // Економіст. – 2014. – №4. – С. 25-27.

REFERENCES

1. Holyan V.A., Vasylyk N.M. Intehrovani korporatyvni struktury yak efektyvna forma derzhavno-privatnoho partnerstva u sferi pryrodokorystuvannya: postradyans'kyi format [Integrated corporate structures as an effective form of public-private partnerships in environmental management: post-soviet format]. *Ahrosvit*, 2010, no. 17, pp. 2-10 [in Ukrainian].
2. Karpuk A.I. Derzhavno-privatne partnerstvo u lisovomu hospodarstvi: innovatsiyno-investytsiynyy aspekt [Public-private partnerships in forest economy: innovative and investment aspect]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 2011, no. 21, pp. 10-13 [in Ukrainian].
3. Mishenin Ye., Mishenina H. Kontseptual'ni zasady rozvytku mekhanizmv derzhavno-privatnoho partnerstva v lisoresurniy sferi [Conceptual framework for public-private partnership development in the field of forest resources]. *Ekonomist*, 2010, no. 12, pp. 23-26 [in Ukrainian].
4. Khvesyk M.A., Holyan V.A., Khvesyk Yu.M., Demydyuk S. M. Formuvannya instytutsional'noho seredovyschcha pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti u sferi pryrodokorystuvannya: investytsiyno-innovatsiynyy aspekt [Formation of institutional environment of business activities in environmental management: investment and innovative aspect]. *NAN Ukrayiny, Rada po vyvch. produkt. syl Ukrayiny, Luts'k, Tverdnyia*, 2010, 486 p. [in Ukrainian].
5. Shestak M. Formuvannya derzhavno-privatnykh partnerstv u lisovomu hospodarstvi: priorytety ta mekhanizmy [Formation of public-private partnerships in forestry: priorities and mechanisms]. *Ekonomist*, 2014, no. 4, pp. 25-27 [in Ukrainian].

118 років! 1897 – від ідеї журналу до сьогодні – 2015

111 років! 1904 – 1914 – як щомісячний журнал – 1997 – 2015